

Świderski, Grzegorz

Sprawozdanie z konferencji naukowej "Pogranicza"

Komunikaty Mazursko-Warmińskie 3, 449-451

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Grzegorz Świdorski

Sprawozdanie z konferencji naukowej „Pogranicza”

6–7 września 2006 r. w Pieszku odbyła się konferencja naukowa zatytułowana „Pogranicza”, przygotowana przez Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego, Towarzystwo Naukowe imienia Wojciecha Kętrzyńskiego oraz goszczące konferencję Muzeum Ziemi Piskiej. Wśród prelegentów znaleźli się naukowcy z Elbląga, Giżycka, Katowic, Krakowa, Olsztyna, Opolą, Pizy, Wrocławia oraz Saratowa (Rosja).

Po słowach wstępu wygłoszonych przez dyrektora OBN prof. dr hab. Stanisława Achremczyka, a także burmistrza Pizy Andrzeja Szymborskiego oraz dyrektora Muzeum Ziemi Piskiej w Pieszku mgr. Dietmara Serafina została inaugurowana konferencja naukowa „Pogranicza”.

Pierwszą część pierwszego dnia konferencji pod przewodnictwem prof. dr hab. Stanisława Achremczyka rozpoczął dr Filip Wolański (Wrocław) referatem „Prusy a inne pogranicza Rzeczypospolitej w świetle XVIII-wiecznych relacji podróżniczych”. Autor referatu na przykładzie wybranych XVIII-wiecznych relacji podróżniczych, zawierających opisy pograniczy Rzeczypospolitej, autorstwa m.in. króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, Stanisława Staszica, Rafała Leszczyńskiego, Teofili Konstancji Morawskiej z Radziwiłłów, wskazał na duże zróżnicowanie postaw zajmowanych przez staropolskich peregrynantów wobec tego typu obszaru przy dość silnym skonwencjonalizowaniu formy takich opisów.

Dr Janusz Hochleitner (Elbląg) w referacie „Przejawy pogranicza kulturowego Warmii w czasach staropolskich” podjął próbę przedstawienia specyfiki kulturowej pogranicza Warmii na przykładzie przenikania bądź trwania niektórych jej elementów wśród dwóch koegzystujących ze sobą społecznościach: katolickiej (Warmia) i luterańskiej (Mazury).

Bezprawne ograniczanie handlu, rabunki, zabójstwa, porwania, zbrojne naruszanie granic oraz inne wydarzenia, składające się na bardzo niespokojne realia dnia powszedniego w czasie pokoju brodnickiego, zaprezentował dr Adam Szweda (Toruń) w referacie „Trudna codzienność pogranicza w świetle korespondencji urzędników polskich i krzyżackich z lat 1414–1419”.

W referacie „Święci na pograniczu – o świętych w państwie Zakonu Krzyżackiego” dr Waldemar Rozenkowski (Toruń) nawiązał do słabo rozpoznanego dotychczas zagadnienia symboliki kultu świętych czczonych na obszarze państwa zakonnego, koncentrując swoje rozważania na świętych, symbolika kultu których w specyficzny sposób nawiązywała do pogranicza. Autor referatu posłużył się w tym celu przykładami św. Barbary, postrzeganej jako patronka planowanych akcji misyjnych (pogranicze chrześcijaństwa), św. Jerzego jako patrona udanej misji chrystianizacyjnej (pogranicze chrześcijaństwa) bądź pośrednika pomiędzy chorymi i zdrowymi (pogranicze zdrowia i choroby), Matki Bożej w funkcji patronki wejścia do miast – bram (pogranicze miasta).

Zmieniające się „Granice tolerancji nurtów reformacyjnych na katolickiej Warmii w XVI w.” zostały przedstawione w referacie dr Danuty Bogdan (Olsztyn). Autorka referatu na podstawie trzech przedziałów chronologicznych, przypadających na lata 1522–1526, 1526–1565 i 1569

–1589, przedstawiła stopniową ewolucję tolerancji wobec nurtów reformacyjnych na obszarze Warmii (od pełnej tolerancji przez stopniowe jej usztywnianie po pełną radykalizację tolerancji). Dr Danuta Bogdan wskazała także na dość długie funkcjonowanie idei reformacyjnych na obszarze Warmii, utożsamianej powszechnie wyłącznie z katolicyzmem.

Drugą część pierwszego dnia konferencji pod przewodnictwem mgr. Jerzego Marka Łapo rozpoczął dr hab. Grzegorz Białuński (Olsztyn) referatem „Dobra za granicą. Pozawarmińskie posiadłości ziemskie klasztoru w Reszlu w XIV – XVI wieku”. Autor referatu przedstawił historię czterech wielkoobszarowych donacji na terenie państwa Zakonu Krzyżackiego z lat: 1398, 1400, 1420, 1507 udzielonych klasztorowi augustianów w Reszlu przez niektórych przedstawicieli szlachty tego państwa.

Liczne zatargi i spory o różnym charakterze, wybuchające pomiędzy społecznościami zamieszkującymi nadgraniczne tereny południowych Prus Książęcych i północne kresy Mazowsza w XVII w. zostały przedstawione przez dr. Sławomira Augusiewicza (Olsztyn) w referacie „Spokojne sąsiedztwo? Z dziejów sporów granicznych pomiędzy Prusami Książęcymi a Mazowszem w XVII wieku”.

Dr Jerzy Kielbik (Olsztyn) w referacie „Współpraca ponad granicą. Kontakty Warmii i Prus Książęcych w XVI wieku” na przykładzie powiązań gospodarczych, kontroli przepływu ludności w przypadku epidemii oraz ścigania przestępców przedstawił intensywną i ścisłą współpracę Warmii i Prus Książęcych funkcjonującą nawet pomimo odrębnej przynależności państwowej.

Próbie zdefiniowania charakteru, w jakim występowały Prusy Książęce w świadomości możnowładztwa polskiego, przedstawił dr Robert Kołodziej (Wrocław) w referacie „W kraju czy za granicą. Pruska podróż Władysława IV z 1639 roku”. Autor referatu oparł swoje rozważania na przykładzie podróży króla Władysława IV w 1638 r. do Baden w Austrii oraz w 1639 roku do Prus Książęcych, wskazując na tej podstawie na funkcjonowanie w świadomości ówczesnego możnowładztwa Rzeczypospolitej zróżnicowanego pojmowania zagranicy.

Dr Adam Perłakowski (Kraków) w referacie „»Pogranicze w ogniu«? Sprawa elbląska w opinii wojewody malborskiego Jana Jerzego Przebendowskiego w 1699 roku” podjął próbę przedstawienia nowego spojrzenia na stanowisko, jakie zajął wojewoda malborski Jan Jerzy Przebendowski w sprawie Elbląga zajętego w 1698 r. przez wojska elektora brandenburskiego Fryderyka III Hohenzollerna.

W ostatnim referacie wygłoszonym pierwszego dnia konferencji dr Tomasz Ciesielski (Opole) w wystąpieniu zatytułowanym „Pogranicze polsko-pruskie w dobie wojny siedmioletniej” przedstawił destrukcyjne oddziaływanie wydarzeń wojny siedmioletniej (1756 – 1763) i jej następstw na ziemie Rzeczypospolitej położone w pobliżu granicy z Prusami.

Drugi dzień konferencji, pod przewodnictwem dr. Jerzego Kielbika, rozpoczęła dr Anna Kołodziejczyk (Olsztyn) referatem „Kompleksy leśne na pograniczu mazowiecko-krzyżacko-litewskim od XV do połowy XVI w. Lasy włości rajgrodzkiej i goniądzkiej”. Autorka referatu przedstawiła wnikliwą rekonstrukcję zasięgu i zmian granicznych dokonujących się na obszarach puszczańskich wchodzących w skład włości rajgrodzkich i goniądzkich, poczynając od momentu zawarcia traktatu mełneńskiego w 1422 r., stabilizującego sytuację polityczną w tym rejonie do lat 1571–1573.

„Warunki działalności kupców angielskich w Gdańsku, Elblągu i Królewcu w latach 1579–1673” przedstawiła druga prelegentka, dr Barbara Krysztopa-Czupryńska (Olsztyn). Autorka referatu w rzeczowy sposób zaprezentowała nie tylko warunki, w jakich przyszło działać kupcom angielskim na przestrzeni blisko stuletniej (od 1579 r., w którym utworzono angielską Kampanię Wschodnią, do 1673 r., w którym parlament angielski ograniczył terytorium kontrolowane przez

Kampanię do południowych wybrzeży Bałtyku), lecz także wpływ ich działalności na rozwój gospodarki morskiej wymienionych portów.

Analizę bezprecedensowego wzrostu zainteresowania Mazurami, obserwowaną w XIX-wiecznym piśmiennictwie polskim, na przykładzie twórczości pisarskiej m.in.: Wojciecha Kętrzyńskiego, Krzysztofa Celestyna Mrongowiusza, Hermana Marcina Gustawa Gizewiusza, Augusta Maksymiliana Grabowskiego, Dominika Szulca przedstawiła mgr Małgorzata Sztąberska (Olsztyn) w referacie „Północne Kresy dawnej Rzeczypospolitej. Odkrywanie Mazur w piśmiennictwie polskim XIX wieku”.

Dr Maciej Fic (Katowice) w referacie „Szkolna codzienność byłego pogranicza na przykładzie Górnego Śląska w pierwszych latach po zakończeniu II wojny światowej” przedstawił bardzo skomplikowany proces tworzenia i kształtowania szkolnictwa polskiego na obszarze Górnego Śląska po wyzwoleniu tego obszaru w 1945 r.

Problematyka trwania i zaniku dawnych podziałów państwowych w świadomości ludności włączonej w nowe struktury państwowe na przykładzie Warmii i Mazur po 1945 r. została przedstawiona przez dr. Ryszarda Tomkiewicza (Olsztyn) w referacie „Pogranicze po 1945 roku. Nowa rzeczywistość, stare problemy”.

Mgr Waldemar Brenda (Pisz) w referacie „Pogranicze Prus Wschodnich i Polski w działaniach polskiej konspiracji w latach II wojny światowej” przedstawił plany stworzenia przez polskie organizacje podziemne administracji państwowej na ziemiach byłych Prus Wschodnich po odzyskaniu przez Polskę niepodległości.

Polskie i rosyjskie plany zagospodarowania obszaru dawnych Prus Wschodnich przedstawił mgr Tadeusz Baryła (Olsztyn) w referacie „Pogranicze a późniejsze podziały terytorialno-administracyjne byłych ziem pruskich (perspektywa XX-wieczna)”.

Alina Urynkulowa (Saratow, Rosja) odbywająca staż w Muzeum Ziemi Piskiej w Pisz, za pomocą referatu „Tworzenie się świadomości narodowej u młodzieży w regionach pogranicznych i wielonarodowych na przykładzie obwodu saratowskiego” przybliżyła słuchaczom zagadnienie rozwoju i kształtowania świadomości narodowej wśród społeczności wielokulturowej współczesnej Rosji.

Konferencję zamknął referat mgr. Marcina Wakara (Olsztyn) „Nowa forma regionalizmu – powstanie i pierwsze inicjatywy SSK »Pojezierze«”. Autor referatu przedstawił proces tworzenia oraz rozwijania regionalizmu w nowej, dostosowanej do realiów współczesnych formie przez utworzone w 1956 r. Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne „Pojezierze”, realizujące te zadania poprzez liczne inicjatywy, wśród których podstawową rolę odegrały: działalność wydawnicza – tygodnik „Panorama Północy”, miesięcznik „Warmia i Mazury” oraz konserwacja i rewitalizacja wybranych zabytków architektury – zamki w Lidzbarku Warmińskim, Reszlu oraz Giżycku.

Konferencja naukowa „Pogranicza” zorganizowana w Pisz spotkała się z wielkim zainteresowaniem lokalnej społeczności, czego bezpośrednim potwierdzeniem byli licznie zgromadzeni wśród jej słuchaczy reprezentanci miejscowej kadry naukowej, miłośnicy i pasjonaci historii, a także młodzież szkolna (biorąca także czynny udział w organizowaniu konferencji). Słowa uznania należą się także organizatorom i gospodarzom konferencji, którzy dołożyli wszelkich starań, aby przebiegła ona bez zakłóceń i w bardzo sympatycznej atmosferze.